

don oppeina ja 1950- ja 60-lukujen sosiologisena keskusteluna teollisesta ja jälkiteollisesta yhteiskunnasta. Historiallisen kehityksen kannalta varsin keskeinen tekijä oli Toinen maailmansota ja sen aikana sodankäyntiä varten kehitettyjen laskenta-koneiden kehityksen ja varsinaisen abstraktin informaatioteorian muodostaminen. Toisen maailmansodan jälkeistä yhteiskuntatieteellistä keskustelua leimasi loppujen lopuksi varsin vahvasti kylmän sodan asetelma markkinatalousyhteiskuntien ja sosialististen yhteiskuntien välillä.

Kirjan jälkimmäisessä osassa Mattelart keskittyy kuvaamaan erityisesti sitä, miten informaatioyhteiskunnan rakentaminen on muodostunut globaaliksi strategiaksi ja politiikan osaksi. Hän ei laajemmin keskustelee siitä, onko informaatioyhteiskunnalla mahdollisesti jotain myönteisiä vaikutuksia kansalaisten elämään eri puolella maapalloa. Yleiskuvaksi jää, että informaatioyhteiskunnan lupaukset kansalaisten elämän kohentamiseksi ovat jääneet lähes kaikkialla lunastamatta, ja jäljelle on jäänyt pääasiassa taloudellisten seikkojen korostaminen. Kirjaa lukiessa ei jää epäselväksi Mattelartin vastenmielisyys globaalia informaatioyhteiskuntakehitystä kohtaan.

***

Jukka Heiskasen ja Jorma Mäntylän toimittama kirja *MarxIT* on koottu toukokuussa 2002 pidetyn seminaarin alustusten pohjalta. Valittavasti useimmat kirjan artikkelit jäävät luonnoisiksi ja niistä on selvästi nähtävissä se, että ne on alunperin tarkoitettu seminaarin alustuksiksi ja keskustelun pohjaksi. Kirjan artikkelit jakautuvat lähinnä kahteen erilliseen teemaan. Ensimmäisessä ryhmässä "palataan klassikkoihin" ja pohditaan sitä, mitä annettavaa Karl Marxin ekonomiakritiikillä ja marxilaisella politiikan analyyseillä voisi olla nykyisen informaatiotalouden ja informatiivisuuden yhteiskuntakehityksen kritiikille. Toisessa ryhmässä tarkastellaan niinsanotun vapaan ohjelmistokehityksen piirteitä

ja yhteiskunnallista merkitystä.

Kenellekään ei kaikeksi pitäisi olla epäselvää, että nykyinenkin yhteiskuntamme on luonteeltaan kapitalistinen ja että sen sisäiseen dynamiikkaan kuuluu yhteiskunnallisen eriarvoisuuden kasvu sekä valtioiden sisällä että globaalilla tasolla. Sekin lienee useimmille selvää, että puhe tietoyhteiskunnasta tai informaatioyhteiskunnasta palvelee usein uusliberalistisen politiikan ideologisia päämääriä. Mutta on epäilemättä hyväksi, että asiasta silloin tällöin muistutetaan.

Meidän aikamme erityispiirre on kuitenkin se, ettei ainakaan pohjoismaisissa yhteiskunnissa ole olemassa laajaa kannatusta nauttivaa poliittista liikettä, joka erityisesti olisi sitoutunut marxilaiseen yhteiskunnalliseen ja poliittiseen ajatteluun ja joka väittäisi omistavansa monopolin niiden totuudelliseen tulkintaan. Toisin kuin kymmenkunta vuotta sitten "muurin murtumisen jälkeen" toivo-rikkaasti ajateltiin, tämä historiallisesti uusi tilanne ei silti synnyttänyt Marxin teorioiden uudelleenarviointia yhteiskuntatieteilijöiden keskuudessa.

Tämän kokoelman valossa asiaa katsoen Marxilla tai ekonomiakritiikillä ei ole kovin paljon uutta sanottavaa aikamme informatiivisuuden kapitalismin kritiikille. Artikkeleissa kierrätetään pääasiassa sitä keskustelua, jota 1980-luvun puolivälissä käytiin eräänlaisena loppuarviona ekonomiakritiikistä. Tuolloin yleinen lopputulos oli se, että Marx voidaan tulkita valistusfilosofian viimeiseksi edustajaksi, jonka kiinnostavin anti on valistuksen ihanteiden ja historianfilosofian periaatteiden tarkastelu kapitalistisen yhteiskunnan konkreettisessa historiallisessa kehityksessä. Hän siis arvioi valistuksen ihanteita konkreettista yhteiskunnallista kehitystä vasten ja osoitti, miten kapitalistinen yhteiskunnallistuminen systemaattisesti toimii noita ihanteita vastaan.

Kiinnostavimmaksi tässä kokoelmassa koin vapaan ohjelmiston kehityksen ja sen ympärille muodostu-

neiden yhteisöjen tarkastelun. Tere Vadenin ja Jussi Silvosen artikkelit olivat mielenkiintoista luettavaa ja antavat hyvän syyn tähän kokoelmaan perehtymiselle.

Vapaa ohjelmistokehitystyö on helppo tulkita kapitalismitieteelle vastakkaiseksi tai siitä poikkeavaksi yhteiskunnallistumismuodoksi. Esimerkiksi Linux-käyttöjärjestelmää kehittävä yhteisöt korostavat mielellään oman toimintansa erityisluonnetta siten, että niiden kollektiivisesti tuottama ohjelmakoodi on kaikille käyttäjille ainakin periaatteessa avointa ja vapaasti käytettävää ja että kuka tahansa voi tutustua siihen ja tarkistaa, miten ohjelmat on rakennettu ja mitä ne tekevät. Lisäksi nämä yhteisöt korostavat sitä, että niiden tuottamat ohjelmistot ovat useinkin tehokkaampia ja laadukkaampia kuin kaupallisista lähtökohdista tuotetut ohjelmistot. Avoin ja vapaa ohjelmistokehitys onkin paremmin ymmärrettävissä teoreettisesti vaikkapa symbolisen vaihdon periaatteiden kautta kuin pohtimalla sen markkinataloudesta poikkeavaa luonnetta. Mutta ohjelmistojen kehittäjät eivät suinkaan ole mukana toiminnassa puhtaasti altruististen motiivien tai huihin vuoksi, vaan heidän toimintansa lähtökohdina on yhteisön antama arvostus ja käsitys siitä, että he ovat mukana jossain itseään suuremmassa hankkeessa ja yhteisössä. Esimerkiksi nimen saaminen Linuxin ytimen lähdekoodin kehittäjien listaan lienee tämän yhteisön piirissä varsin suuri prestiisin lähde. Marxin ekonomiakritiikki ja sen sisältämät näkemykset pääomasuhteen laajenemisen pakosta eivät anna kovin paljon lähtökohdita tällaisten yhteiskunnallisten ilmiöiden analysoimiseen. Toisin kuin Marx itse oli taipuvainen esittämään, kapitalistinen talousjärjestelmä kaikesta arvoyhteiskunnallistumisen laajenemistendensseistään huolimatta näyttää sietävän ja jopa tarvitsevan keskuudessaan myös muilla periaatteilla tapahtuvia yhteiskunnallistumisen muotoja. Onneksi niin.

Jari Aro

Suomi on harvinainen maa sikäli, että meillä on lakisääteinen työterveyshuoltojärjestelmä, jonka piirissä ovat periaatteessa kaikki palkkatyöntekijät (mutta eivät yrittäjät itse). Työterveyshuoltoon kuuluu ennaltaehkäisevää ja työpaikkojen terveyttä ja turvallisuutta kehittävän työterveyshuollon ytimen lisäksi sairaanhoitopalvelut, joiden piirissä on noin 80 % työntekijöistä. Työterveyshuoltopalvelut ovat työntekijöille maksuttomia. Työterveyshuoltopalvelut kustannetaan siten, että työnantajat maksavat niistä noin puolet ja Kansaneläkelaitos toisen puolen.

Työterveyshuolto- kirjan takakannen mukaan se on tarkoitettu kaikille niille, jotka tarvitsevat perustietoa työterveyshuollosta ja erityisesti työterveyshuollon ammattilaisille ja asiantuntijoille. Arvioin tässä kirjaa Työelämän tutkimuksen lukijan eli lähinnä työelämän tutkijoiden ja kehittäjien ja muiden työelämästä tietoa haluvien näkökulmasta. Löytyisikö siltä työterveyshuollon ja varsinaisten työelämän kehittäjien kanssa? En tarkastele sitä työterveyshuollon ammattilaisen ja asiantuntijan tietotarpeista käsin. Tästä näkökulmasta käsin arvio olisi kenties positiivisempi.

Kirja jakaantuu neljään lukuun: Työterveyshuolto Suomessa, Työn vaikutus terveyteen, Työkyvyn edistäminen ja Hyvä työterveyshuoltokäytäntö. Rakennetta ei missään perustella ja asia jääkin lukijaa askarruttamaan. Mitä esimerkiksi on "Hyvä työterveyshuoltokäytäntö", kun jo toisessa luvussa "Työn vaikutus terveyteen" kuten myös kolmosluvun "Työkyvyn edistäminen"

TYÖTERVEYSHUOLLON OMAKUVA

Mari Antti-Poika/Kari-Pekka Martimo/Kaj Husman (toim.):
Työterveyshuolto. Kustannus Oy Duodecim,
Helsinki 2003. 364 s.

monissa alaluvuissa esitetään suosituksia ja vaateita hyvälle työterveyshuoltotoiminnalle. Perusteluja vaatii myös se, miksi "Työkyvyn edistäminen", joka on monimuotoista ja enemmänkin työpaikkojen kuin työterveyshuollon tehtäväkenttää, saa oman pääluvun. Ratkaisu voi olla perusteltu, mutta perustelut olisi ollut hyvä kirjoittaa auki.

Kirjan sanoma menisi paremmin perille, ainakin "muille kuin työterveyshuollon ammattilaisille", jos koko teoksessa ja kussakin pääluvussa olisi ollut johdanto ja miksei myös yhteenveto. Nyt lukija joutuu aina aprikoimaan: miksi pääluku tästä aiheesta ja miksi sen alaluvut näistä teemoista?

Niinpä olisi toivonut perustelua sille, miten alaluvut "Suomalainen työelämä 2000-luvulla", "Työterveyslainsäädäntö" ja "Työterveyshuolto osana terveydenhuoltojärjestelmää" kattavat laajan pääotsikon "Työterveyshuolto Suomessa". Ensinnäkin ensimmäinen alaluku oli naseva diagnoosi suomalaisen työelämän ydinpiirteistä. Koska siinä kuitenkin kiinnitettiin vähän huomiota suomalaisen työn terveyttä, turvallisuutta ja hyvinvointia heikentäviin tekijöihin, niin olisi tarvittu oma alaluku näistä asioista. Koska työterveyshuolto pyrkii olemaan työpaikkojen kehittämisen

voimavara, niin olisi myös tarvittu alaluku "Työterveyshuolto osana työelämän kehittämistoimintaa". Koska työterveyshuolto ja työsuojelu lähestyvät myös Suomessa toisiaan, olisi tarvittu myös alaluku "Työterveyshuolto ja työsuojelu (vrt. monissa maissa oleva Health and Safety at Work käytäntö). Näin ainakin työelämän

tutkija ja kehittäjä olisi saanut evästä matkalle työterveyshuollon ihmeelliseen maailmaan.

Toinen pääluku "Työn vaikutus terveyteen" vahvisti käsitystäni siitä, että työterveyshuolto olettaa, että työn terveysvaikutukset ja riskit nivoutuvat valta-osaltaan materiaaliin/fyysisiin seikkoihin. Näyttääpä siltä, että työterveyshuollon kansalliset oppimestarit olettavat tehtaiden ajan edelleen jatkuvan. Työterveyshuollon kentällä lienee toki nähty se, että valtaosa suomalaisista työntekijöistä työskentelee joko ihmisten ja symbolien kanssa työmarkkinoiden tieto- ja palvelusektoreilla. Täten ihmisten työ on yhä kauempana materiaalisesta tuotantoprosesseista ja työtä tehdään materiaalien ja fyysisten työolojen suhteen melko terveellisissä ja turvallisissa työoloissa ja työympäristöissä, erilaisissa studioissa ja toimistoissa. Ainoa merkittävä, viimeisen kolmen vuosikymmenen aikana kasvanut työntekijän fyysinen terveysriski, on asiakkaiden taholta kohdistunut väkivalta monilla palvelualoilla. Yhtä kaikki tämän pääluvun kymmenestä alaluvusta vain yksi käsitteli nykyajan työlle olennaisia psykososiaalisia (riski)tekijöitä. Luvun "Työn vaikutus terveyteen" olisi pitänyt sisältää johdannon, jossa perustel-

laan luvun rakenne ja lähestymistavan taustalla oleva riskiajattelu. Tämän jälkeen luku olisi voitu jakaa kolmen alalukuun: materiaaliset riskit, psyko-sosiaaliset riskit ja työtapaturmat.

Kolmas luku "Työkyvyn kehittäminen" on työelämän tutkijalle ja kehittäjälle varmaankin kiintoisin. Tässäkin olisi kaivattu johdantoa ja miksei myös yhteenvedoa. Näin siitäkkin huolimatta, että Mäkitalo ensimmäisessä aluvussa esittelee kantaaottavasti erilaisia työkykykäsityksiä. Olisi kaivattu tätä neutraalimpaa johdantoa, jossa olisi esitelty alaluvut ja näiden kirjoittajien keskenään erilaiset ja jännitteiset työkyvyn metakäsitykset (mm. Mäkitalon työn kehittämiseen sisältyvä työhyvienvointikäsite, Korppoon työyhteisöön liittyvä yksilöllinen työkyky, Antti-Pojan ja Aron lääketieteellisesti sävyttynyt työkyvyn tasapaino malli ja Ahosen taloudelliseen tuottavuuteen kytetty työkyky).

Luku sisältää kaksi helmeä. Ensinnäkin Korppoon alaluku "Työyhteisö työkyvyn tukena" henkii joka virkkeessään koettua ja omaksuttua asiantuntemusta. Siinä kuvataan hyvin se, ettei työhyvinvointi ole sattumaa vaan se edellyttää pitkäjänteistä ja tavoitteellista kehittämistyötä työpaikoilla. Tässä työssä myös työterveyshuolto voi kantaa kortensa kekoon silloin, kun se muistaa, että onnistunut työyhteisötyö edellyttää siltä oman asiantuntemuksensa kehittämistä sekä varovaista ja diplomaattista otetta. Toiseksi tässä aluvussa jäsennetään lyhyesti - mutta hyvin - yhtäällä esimeistön merkitys työyhteisölle ja toisaalla työyhteisöön sitoutumisen moninaisuus erilaisilla työntekijäryhmillä (vrt. asiantuntijat sitoutuvat enemmän asiantuntijuutensa kehittämiseen kuin heidän senaikaiseen työpaikkaansa). Mäkitalon alaluku "Työn kehittäminen työhyvinvoinnin tukena" antaa ensinnäkin selkeän alkukuvan toiminnan tutkimukses-

ta lähtevästä työn kehittamisestä. Toiseksi siinä jäsennetään - tähän teoriaan nojaten - työelämän muutosta eli sitä, että monilla työpaikoilla ollaan hämmennyneessä ja ristiriitaisessa tilassa. Työpaikoilla ollaan osin kiinni eilinessä, eletään osin tätä päivää mutta kurkoteetaan myös huomiseen. Erilaiset toimintajärjestelmät elävät ristiriitaisesti rinnakkain. Tämä koskee varmaankin myös sekä käytännön työterveyshuoltoja että myös työterveyshuollon teoriaa (kuten tätä oppikirjaakin).

Kirjan neljäs perusluku "Hyvä työterveyshuoltokäytäntö" koostuu alaluvuista, joissa kuvataan yhtäällä työterveyshuollon periaatteita (esim. työterveyshuolto prosessina, moniammatillisuus työterveyshuollossa) ja toisaalta käytännön toimintatapoja (esim., työpaikkaselvitykset). Tässä pääluvussa olisi ehdottomasti pitänyt olla johdanto, jossa selvittäisiin sitä, millainen on kummitus nimeltä hyvä työterveyshuoltokäytäntö. Toki aluvussa "Työterveyshuolto prosessina" kuvataan muutamalla virkkeellä sitä, kuinka käsite kehkeytyi kehitettäessä työterveyshuollon sisältöä ja toimintatapoja. Enempää tästä peruskäsitteestä ei kerrota. Sinällään idea työterveyshuollossa prosessina saattaa olla toimiva makrotasolla arvioitaessa työterveyshuollon ponnoksia ja tuotoksia. Mutta työpaikan työhuollon konkreettisen toiminnan kuvaukseen se ei sopine, koska työterveyshuoltoa ei käytännössä toteuteta peräkkäisten vaiheiden kautta vaan nämä vaiheet (paremminkin elementit) ovat päällekkäisiä ja kaikki ne vaikuttavat toisiinsa.

Toimintatapoja kuvaavat neljä alalukua osoittavat nekin sitä, että työterveyshuollon kentällä painopiste on fyysisissä ilmiöissä ja somaattisessa terveydessä. Eilinen elää vahvasti. Sama ilmiö näkyy myös aluvussa "Moniammatillisuus työterveyshuollossa", joissa työterveyshuollon asiantuntijoina mainitaan työfysioterapeutit, psy-

kologit, työhygieenikot, biologit, toksikologit, ravitsemusterapeutit ja diabeteshoitajat. Missä ovat työorganisaatioiden kehittäjät, sosiaalipsykologit, työnohjaajat, kasvatustieteilijät, yritystalouden asiantuntijat ynnä muut "sosiaalisen ja taloudellisen todellisuuden" asiantuntijat? Moniammatillisuus ei taida olla käytännössä kovin korkealla työterveyshuollossa, kun sen tämänkin oppikirjan 20 kirjoittajasta yli puolet eli 11 on lääketieteilijää.

Työterveyshuolto- kirja on palapeli, jota käsikirjamaisesti voi avalla aina sieltä mistä kiinnostaa. Kukin alaluku on sinällään asiantuntevasti ja moitteettomasti kirjoitettu. Koska paloja yhdistävää kuvaa ei ole johdanto ja yhteenvedo-lukujen avulla kirjoitettu auki, palapelistä tulee ikiliikkuja. Palat avautuvat ja avautuvat; mutta "ikiliikkuja se on". Onko yhdistävän aikeneksen puuttumiseen syynä myös teoksen sivuilla viuhahdellut kiire?

Koska kunkin esityksen asiantuntemus vanhenee nopeasti ja koska punaista lankaa ei ole, niin Työterveyshuolto-kirja olisi fyysisenä kirjana voitu jättää kirjoitamattakin. Se olisi voitu julkaista vain sähköisessä muodossa. Näin lukija olisi sieltä voinut hakea nopeasti tietoa. Täten alalukuja olisi voitu tiedon suhteen ajantasaistaa ja uusia teemoja (alalukuja) olisi voitu lisäillä joustavasti uusien kirjoittajien toimesta.

Työterveyshuollot ovat suomalaisen työelämän edistämisen yksi resurssi pyrittäessä muun muassa vaikuttamaan työllisyysasteen ja eläkkeelle siirtymisajan nostamiseen. Sama intressi on myös työelämän tutkijoilla ja kehittäjillä. Heidänkin kannattaa olla selvillä siitä, mitä esimerkiksi työhyvinvoinnin/työkyvyn edistämisen ja kuntoutuksen suhteen tehdään työterveyshuollossa. Työterveyshuolto-kirja antaa - rakenteellisista ongelmista huolimatta - tästä itsensä näköistä tietoa.

Ilkka Pirttilä

Tampereen yliopiston työpolitiikan professori Pertti Koistinen on kirjoittanut miehelle harvinaisen ja sellaisena kiinnostavan kirjan sairaan äitinsä hoitamisesta. Koistinen kertoo hoitokokemuksestaan avoimen henkilökohtaisesti ja yleistajuisesti. Puhuesaan julkisesti hoitokokemuksestaan Koistinen ylittää kynnyksen, jonka korkeudesta miehille kertoo vaikkapa se, että Tampereen yliopiston terveystieteen laitoksella kerätty omaishoitaja-aineisto sisältää 115 dementiapotilaan tyttärien, mutta vain 7 poikien hoitotarinaa. Kirjassaan Koistinen puhuu avoimesti myös potilaan ruumiillisesta hoivasta, mistä puhuminen on useimmille tutkimilleni mieshoitajille vaikeaa. Koistisen kuvatessa vanhuksen ihon haurautta ajattelin meidän miesten yleensä kokevan saman kaltaisia elämän rajallisuuden tuntemuksia kyykistellessämme autojemme hapertuviden helmepeltien ääressä: "Näiden yhteisten ajokilometrien jälkeen..." Hoivapuheen sukupuolikonventioiden ylittämisen ohella otsikon viittaus kerronnan reunaehtoihin sisältää myös kriittisen aspektin: kirjan luettuani jäin kaipaamaan joidenkin kertojan hoitokokemuksen yhteisöllisten ja yhteiskunnallisten puolien kuvausta ja pohdintaa.

Koistinen haluaa kirjallaan avata keskustelun - ei siis osallistua keskusteluun - hoivan yhteiskunnallisista, eettisistä ja eksistentiaalisista ulottuvuuksista. Aika kova lähtökohta alueella, johon liittyvistä aiheista naiset ovat kirjoittaneet tekstiä hyllymetreittäin. Vaikkei henkilökohtaiseen kokemukseen perustuvalta teokselta tarvitse

**HOIVASTA REHELLISESTI
ILMAN REUNA-EHTOJA**
Pertti Koistinen: *Hoivan arvoitus. Osuuskunta Vastapaino, Tampere. 144s.*

edellyttää saman kaltaisia viittauksia allalla aiemmin julkaistuun kirjallisuuteen kuin tutkimustekstilistä, olisin kaivannut jonkinlaista näyttöä siitä, ettei hoivatutkimuksessa ole keskusteltu hoivan yhteiskunnallisista, eettisistä ja eksistentiaalisista aspekteista. Vai onko niin, että kirjoittivatpa naiset hoivaamisesta mitä tahansa, julkisen keskustelun avaajaksi tarvitaan mies? Niin tai näin, ainakin omassa työyhteisöissäni ja tuttavapiirissäni *Hoivan arvoitus* on virittänyt kiinnostusta ja keskustelua enemmän kuin moni muu kirja aikoihin kannanottojen vaihdellessa vilpittömästi ihastuksesta sarkastisiin kommentteihin miehestä löytöretkeilemässä naisille tutulla elämänalueella.

Koistisen tyyliään esseististä ja osin runomuotoista, henkilökohtaista kokemusta ja sosiologista teoriakeskustelua vapaalla kädellä yhdistävää kirjaa on vaikea sijoittaa tiettyyn lajityyppiin. Lähinnä tunnustuskirjana lukemani teos on samalla kertaa sekä läheisen ihmisen hoidolle omistautuneen omaisen että kokeneen yhteiskuntatieteilijän ja kouliintuneen kynämiehen käsialaa. Hoidon yhteiskunnallisten kehysten, eettisten dilemma- ja eksistentiaalisten ristiriitojen pohdinnalla on annettavaa niin omaishoidon tutkijalle

kuin läheistään hoitaneille omaisille. Tässä arvioissa en pyri antamaan yleiskuvaa kirjan sisällöstä, vaan nostan esiin muutamia lukukokemuksen mielessäni herättämiä kysymyksiä. Tulkintaani ohjaavat tutkimieni dementiaopotilaan puolisoitten kertomukset hoitokokemuksestaan, oma kokemukseni isän dementoitumisesta sekä

kokemukseni työyhteisöistä. Oman tutkimusaineistoni ja äitini hoitokokemuksen valossa jäin miettimään sitä, miten erilaista on hoitaa puhe- ja liikuntakyvyttöä aivoalvauspotilasta kuin usein yliaktiivista ja aggressiivistakin dementiapotilasta; potilasta, jonka hoitamisesta puuttuu toipumisen ja toivon horisontti, ja joka käytäytymisellään voi kyseenalaistaa paitsi hoitajan ponnistelut myös omaisena olemisen yhteisöllisen perustan. Käsitellessään perhettä hoivayhteisönä Koistinen toteaa suurten elämänmuutosten herättävän henkiin perheen uinuvan yhteisöllisyyden, mutta voivan myös roihauttaa perheen sisällä kyteneet ristiriidat ilmieliekkii. Vanhemman sairastuessa perheen jäsenten mahdollisuudet osallistua hoivaan käynnistävät neuvotteluprosessin, jossa ydinperhe rakennetaan uudelleen. Jos kirjan kertojamina ei ohimennen mainitsisi lapsuudenperheensä käsittäneen vanhempien ohella kolme poikaa ja toteaisi perheeseen kuuluvien lääkäreiden hyvittäneen vastapalveluillaan kyläläisten osallistumisen äidin huoltamiseen (s. 102), päätelisin kertojan olevan perheen ainoa lapsi. Miten hoitovastuusta perheessä neuvoteltiin ja miten kertoja valikoitui omaishoitajaksi;